

UOT 336.467:339.31

AQRAR SAHƏYƏ İNVESTİSİYA QOYULUŞLARININ TƏKMİLLƏŞDİRMƏ İSTİQAMƏTLƏRİ

S.R. Yaqubzadə
Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti

Açar sözlər: *investisiya, innovasiya, subsidiya, aqrar siyasət, intensiv inkişaf, aqrar-sənaye kompleksi*

Bazar iqtisadiyyatına keçid, mülkiyyətin müxtəlif formalarının inkişafı, əmtəə-pul münasibətlərinin intensivləşdirilməsi, investisiya fəaliyyətinin demokratikləşdirilməsi kənd təsərrüfatı sektoruna investisiya və xidmət göstərmək üçün yeni, yetərli yanaşmaların inkişaf etdirilməsini tələb edir. Ölkənin kənd təsərrüfatının və aqrar-sənaye kompleksinin inkişafının sürətləndirilməsi əsasən istehsalın bütün amillərindən səmərəli istifadəsindən, müəssisələrin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsindən, bu sahədə elmi və texnoloji inkişafın, investisiya və innovasiyaların tətbiq olunmasından asılıdır. Ölkənin iqtisadi və siyasi vəziyyətini əsasən kənd təsərrüfatının davamlı inkişafı müəyyən edir. Beləliklə, kənd təsərrüfatı strateji əhəmiyyətə malikdir.

Azərbaycanın müasir inkişaf dövrünün ən mühüm vəzifələrindən biri aqrar bazarın formalaşmasında mühüm rol oynayan və onun inkişafına təkan verən investisiyaların əlaqələrini yaxşılaşdırmaqdır. Ölkədə iqtisadi sektorların inkişafı ilə investisiyanın rolu əhəmiyyətli dərəcədə artır, maliyyə və kredit resurslarından səmərəli istifadə edərək, onları bütün sahələrdə iqtisadi inkişafın mühüm amilinə çevirir. Maliyyə resursu olmadan aqrar sektorun intensiv inkişafını təmin etmək mümkün deyil.

İnvestisiya fəaliyyətinin canlandırılması kənd təsərrüfatının inkişafında həlledici amildir.

Bu, yalnız institusional dəyişikliklər, kənd təsərrüfatı sektoruna böyük miqyaslı investisiyaların cəlb edilməsi, prioritet sahələrin müəyyən edilməsi deyil, həm də investisiyaların səmərəli istifadəsini tələb edir. Demək olarkı aqrar-sənaye kompleksinin bütün sahə və sferaları investisiya qoyuluşuna ehtiyacı vardır. Buna görə, kənd təsərrüfatında böyük miqdarda investisiya yatırımı və onların effektivliyi üçün ön şərtlərin yaradılması dövlət kənd təsərrüfatı siyasətinin əsas elementidir. Dövlətin aqrar siyasətinin əsas elementlərindən biri aqrar sahəyə böyük həcmdə investisiya cəlb olunması və onun effektivliyidir.[1,3]

Hazırkı dövrdə iqtisadiyyatın bərpası və canlanmasının əsas göstəricilərindən biri investisiya fəaliyyətini gücləndirmək və yeni mexanizmləri tətbiq etməkdir. Kənd təsərrüfatı ölkənin iqtisadiyyatında ən vacib sahələrdən biridir. Lakin belə kapitaltutumlu sahə böyük miqyaslı kapital yığımlı olmadan fəaliyyət göstərə bilməz. Bununla əlaqədar olaraq,

investisiya problemi yalnız yaxın illərdə deyil, gələcəkdə də kənd təsərrüfatında əsas məsələlərdən biridir. Aqrar-sənaye sistemində investisiya fəaliyyəti kompleksin bütün sahələrinin balanslaşdırılmış inkişafını, istehsalın gücünün modernləşdirilməsini, ondan istifadənin səmərəliliyinin artırılmasını təmin etməlidir. Bununla bağlı olaraq investisiya siyasətinin həyata keçirilməsinin prioritet istiqamətlərindən biri dövlət dəstəyini artırmaq və yeni texnika və texnologiyalardan istifadə etməkdirki, bunsuz aqrar-sənaye istehsalının effektiv inkişaf etməsi mümkün deyil. Aqrar-sənaye kompleksi kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı, emal edilməsi və istehlakçıya çatdırılması ilə məşğul olan iqtisadiyyatın bütün sahələrini birləşdirir. Aqrar-sənaye kompleksinin məqsədi ölkəni qida və digər istehlak malları ilə təmin etməkdir. Onun inkişafı iqtisadiyyatın real şəkildə modernləşdirilməsini tələb edir ki, bu olmadan əmək məhsuldarlığının artımını, istehsal ehtiyatlarının azaldılmasını və nəticə etibarlı ilə sənayenin rəqabət qabiliyyətliyi və investisiya cəlbediciliyini artırmaq mümkün deyildir. İnvestisiya fəaliyyətinin canlanması kənd təsərrüfatı müəssisələrinin davamlı iqtisadi inkişafını təmin edilməsi üçün əsas şərtlərdən biridir. Dövlət üçün: iqtisadiyyatın modernləşdirilməsi hesabına davamlı iqtisadi artımın təmin olunması, əhalinin rifahı və yaşayış səviyyəsinin yüksəldilməsi, investisiya fəaliyyətinin genişləndirilməsi və müvafiq olaraq, səmərəliliyinin artırılması və xarici iqtisadi əlaqələrdə milli maraqların qorunmasıdır. Kənd təsərrüfatı əsas sahədir, bura yatırılan sərmayə az gəlirli və az cəlbedicidir lakin bütün iqtisadiyyatın böyüməsi onun inkişafından asılıdır. Əgər dövlət sabit və güclü bir iqtisadiyyatla maraqlanırsa, o qanunvericilik və icra səviyyələrində əlverişli investisiya mühiti yaratmağa kömək etməlidir.[2]

Milli iqtisadiyyatın modernləşdirilməsi şəraitində daxili investisiyalar və cəlbedilən xarici investisiya layihələri əhəmiyyətli hesab olunur. Aqrar sahəyə cəlb edilmiş investisiyalar onlara əmlak və ya qeyri-əmlak hüquqları şəklində mənfəət əldə etməyə kömək edir və investor tərəfindən mənfəət əldə etmək məqsədilə maliyyələşdirilir. Kənd təsərrüfatının bütün sahələrinə, o cümlədən sənaye müəssisələrinə kənd təsərrüfatını istehsal vasitələri ilə, mineral gübrələrlə, kimyəvi maddələrlə təmin etmək üçün investisiyalar cəlb olunur. Eyni zamanda cəlb

olunmuş investisiyalar agrofərmalara məhsulların emalı və satışı ilə bağlı vəzifələri yerinə yetirilməsi üçün şərait yaradır. Beləliklə, cəlb olunmuş investisiyalar kənd təsərrüfatı müəssisələrinin stabil fəaliyyətini təmin edir və ÜDM-ni artırmağa xidmət edir. Bugünün aktual problemlərindən biri iqtisadi fəaliyyətin inkişafı üçün mövcud imkanlardan istifadə edərək kənd təsərrüfatı sektoruna sərmayə qoyuludur. Hal-hazırda kənd təsərrüfatında investisiya siyasətinin vacib məsələlərindən biri bu sahəni yüksək ixtisaslı kadrlarla təmin edilməsidir ki, bu da investisiyaların cəlb edilməsində mühüm rol oynayır. İnflyasiya və qeyri-sabit bazar rəqabəti şəraitində, investisiya proqnozları və proqramları, biznes planlarının hazırlanması və qiymətləndirilməsi, müvafiq investorların axtarışı innovativ bilik və təcrübə tələb edir. Onların çatışmazlığı inkişafa mənfi təsir göstərir. İnnovativ inkişaf yolu kənd təsərrüfatının texnologiyası, idarəetmə və sosial sahələrində innovasiyaların sürətli inkişafını tələb edir. Bu, ərazilərdə kənd təsərrüfatı istehsalının inkişafının intensiv istehlak normalarını təmin etməlidir. Ölkənin kənd təsərrüfatının effektiv və intensiv inkişafına daxili və xarici investisiyaların cəlb edilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Yerli istehsalın artımına şərait yaradan, əsasən kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə bağlı son istehlak tələblərinə yönəldilmiş sənaye sahələrində investisiya prosesinin aktivləşdirilməsi əsas məqsədlərdəndir. Kənd təsərrüfatına investisiya qoyuluşunun əsas məqsədi burda innovasiyalardan istifadə etməklə yerli istehsalı artırmaqla mənfəəti artırmaqdır.[1]

Kənd təsərrüfatı istehsalının inkişafı əhəmiyyətli dərəcədə dövlət dəstəyinə ehtiyac yaradır. Bu da dövlətin keçirdiyi bir sıra tədbirlər nəticəsində həyata keçirilir: güzəştli kreditlərin verilməsi, subsidiya, subvensiya vəs. Bütçə maliyyələşdirilməsi kənd təsərrüfatında investisiya xərclərinin maliyyələşdirilməsinin əsas mənbələrindən biri olaraq, hazırda yalnız əhəmiyyətli bir nəticə əldə edilməsini nəzərdə tutan ən yaxşı və sərfəli, iqtisadi cəhətdən səmərəli investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsinə uyğun görünür. Nəticəsi ümumi gəlir artımına, xərclərin azalmasına, əmək məhsuldarlığının artmasına təşəbbüs göstərir. Eyni zamanda, investisiyaların maliyyələşdirilməsi üçün bütçə vəsaitləri olmayan kənd təsərrüfatı istehsalçıları dövlət dəstəyi obyektləri olaraq qalmalıdır, lakin bu cür dəstək fərqləndirilməlidir. Hazırda kənd təsərrüfatı istehsalçılarına dövlət dəstəyinin qorunması üçün əsas şərt, ümumi gəlirlərin və rentabellik səviyyəsinin artım tempi baxımından hazır olan vəzifələrin yerinə yetirilməsidir. Bu gün kənd təsərrüfatında ən mühüm sahələrdən biri modernləşmə, yenidənqurma və texniki silahlan-

ma, yeni yüksək texnologiyalı avadanlıqların alınması, habelə heyvandarlıq təsərrüfatlarının və komplekslərinin yüksək texnologiyalı istehsal vasitələri ilə təchiz olunmuş yeni tikililərin istifadəsidir.

Son illər kənd təsərrüfatı Azərbaycan iqtisadiyyatının aparıcı sektoruna, həm yeni iş yerlərinin yaradılması və ixracın artırılması, həm də yeni innovasiyaların tətbiq edildiyi sahəyə çevrilib. Hazırda kənd təsərrüfatının inkişafı üçün kompleks tədbirlər görülür. Bununla yanaşı, daha sürətli inkişaf imkanlarına malik olan prioritet sahələr də vardır. Bunlar idxalın əvəzləşdirilməsinə yönələn və ölkədə ixracın artmasına dəstək olan sahələrdir.

Hazırda ölkəmizdə idxalın əvəzdilməsi üçün xüsusi əhəmiyyəti olan sahə, ilk növbədə, ərzaqlıq buğda istehsalıdır. Həmçinin qida sənayesinin yerli xammalla təmin olunması məqsədilə şəkər xammalı, yağlı bitkilər və süd məhsulları istehsalının da artırılmasına ehtiyac vardır.

Hər bölgənin kənd təsərrüfatı istehsalında investisiya siyasəti öz xüsusiyyətlərinə malikdir və aşağıdakı amillərə əsaslanır:

- bölgədə aparılan iqtisadi və sosial siyasətlər;
- kənd təsərrüfatının mövcud iqtisadi potensialının dəyəri;
- coğrafi mövqe;
- xarici investisiyalar üçün bölgənin cazibədarlığı və s.

Azərbaycanda dövlət tərəfindən aqrar sahəyə kifayət qədər geniş dəstək göstərilir. Məsələn, kənd təsərrüfatı sahəsi çox kiçik həcmə malik olan torpaq vergisi istisna olmaqla bütün vergilərdən azaddır, üstəlik, minimum 400 min manat, bəzi regionlarda isə minimum 200 min manat, investisiya qoyuluşu həyata keçirilərsə əlavə olaraq vergi və gömrük güzəştləri tətbiq olunur.

Hazırda kənd təsərrüfatında bir sıra istiqamətlər üzrə investisiya qoyuluşu kifayət qədər sərfəlidir. Məsələn, müasir bazar infrastrukturunun inkişafı üzrə aqrar sahədə müasir standartlara uyğun topdan və pərakəndə satış məntəqələrinin qurulmasını, regionlarda meyvə-tərəvəz məhsulları üzrə logistika, o cümlədən qablaşdırma xidmətlərinin təşkilini, müvafiq sanitariya normalarına və texnoloji standartlara uyğun ət kəsimi məntəqələrinin qurulmasını qeyd etmək olar. Hazırda kənd təsərrüfatında bir sıra istiqamətlər üzrə investisiya qoyuluşu kifayət qədər sərfəlidir. Məsələn, müasir bazar infrastrukturunun inkişafı üzrə aqrar sahədə müasir standartlara uyğun topdan və pərakəndə satış məntəqələrinin qurulmasını, regionlarda meyvə-tərəvəz məhsulları üzrə logistika, o cümlədən qablaşdırma xidmətlərinin təşkilini, müvafiq sanitariya normalarına və texnoloji standartlara uyğun ət kəsimi məntəqələrinin qurul-

ması, kiçik və orta tutumlu taxıl anbarları şəbəkəsinin yaradılmasını qeyd etmək olar [2...5]. Eyni zamanda ixracyönümlü və idxaləvəzətməsini təmin edən sahələrdə də investisiya qoyuluşları üçün ciddi potensial mövcuddur. Məsələn, Azərbaycanda intensiv üsulla meyvə bağlarının və üzüm plantasiyalarının salınması, faraş kartof istehsalının artırılması, istixanalarda faraş tərəvəz istehsalının artırılması, regionlarda kiçik və ortaölçülü meyvə-tərəvəz emalı müəssisələri şəbəkəsinin genişləndirilməsi, o cümlədən qurudulmuş və dondurulmuş meyvə-tərəvəz məhsulları istehsalının artırılmasına investisiya qoyuluşu baxımından kifayət qədər cəlbedici istiqamətlər kimi qəbul edilə bilər. Bundan başqa intensiv

ferma modelinə uyğun iri heyvandarlıq komplekslərinin yaradılması, heyvandarlıq məhsullarının emalı sənayesi və sənaye üsulu ilə yem istehsalı sahələrinin inkişafı baxımından böyük potensiala malik sahədir.

Pambıq, tütün, ipək, gön-dəri və yun klasterlərinin inkişafı isə həm daxili, həm də xarici bazar tələbatı baxımından perspektivlidir [5].

İqtisadiyyatda, aqrar sahədə əlverişli investisiya mühitinin yaradılması, sənayenin investisiya cəlbediciliyinin artırılması, sərmayələrin istifadəsinin ümumi effektivliyinin artırılması, investisiyaların formalaşması dövlətin effektiv investisiya siyasətindən asılıdır [4].

ƏDƏBİYYAT

1. Н. В. Allahverdiyev. Инвестиция процесlərinin tənzimlənməsi. Bakı: 2003
2. Sadiqov M.M. Maliyyəpotensialı: formalaşma və aqrar sahənin prioritetliyi, Bakı: 2009, 294s.
3. Васильева Н.К., Топсаханова Ф.М. Г. Региональные аспекты повышения инвестиционной привлекательности сельскохозяйственного производства//Экономика.вып. 7.-Северо-Кавказский ГТУ. Ставрополь, 2002. с. 57...62
4. Виленский П.Л. и др. Оценка эффективности инвестиционных проектов. Теория и практика. М.: Дело, 2002, 888 с.
5. <http://tuib.az/az/news/id-122>

Improvement of ways of development of investment in the agricultural sector

S.R. Yagubzade
Azerbaijan State Agrarian University

SUMMARY

Key words: *investment, innovation, subsidy, agrarian policy, intensive development, agrarian-industrial complex*

Investments are one of the basic conditions for the effective functioning of the agricultural sector of a market economy, a factor in increasing its competitiveness, a prerequisite for the transition to an innovative type of economic management of an agricultural economy. By their economic nature, investments represent the aggregate material, monetary and labor investments in the restoration and expanded reproduction of economic factors. The most important factor in increasing the inflow of investments into the agricultural sector of the economy should be the improvement of the legislative framework for investment activities in the country and regions, increasing the protection of investors, reducing risks that make agricultural production competitive in international markets

Усовершенствование путей развития инвестиции в аграрную отрасль

С.Р. Ягубзаде
Азербайджанский государственный аграрный университет
РЕЗЮМЕ

Ключевые слова: *инвестиция, инновация, субсидия, аграрная политика, интенсивное развитие, АПК.*

Инвестиции являются одним из основных условий эффективного функционирования аграрного сектора рыночной экономики, фактором повышения его конкурентоспособности, предпосылкой

перехода на инновационный тип хозяйствования аграрной экономики. По своей экономической сущности инвестиции представляют совокупные материально-денежные и трудовые вложения на восстановление и расширенное воспроизводство факторов экономики. В качестве важнейшего фактора увеличения притока инвестиций в аграрный сектор экономики следует назвать совершенствование законодательной базы инвестиционной деятельности в стране и регионах, повышение защищенности инвесторов, снижение рисков, делающих сельскохозяйственное производство конкурентоспособными на международных рынках.